

РОЛЬ ЖІНКИ В СУЧАСНОМУ ТРУДОВОМУ ПРОЦЕСІ

Постановка проблеми. Науково-технічний прогрес починається, розвивається й упроваджується у виробництво людиною, а її зв'язок з ним постійно зміцнюється, перетворюючись у функціональну залежність на користь останньої. Виходячи із цих позицій, надто актуальним видається переосмислення ролі людини в її взаємовідносинах з економікою, розгляд її ролі не тільки з позиції виробництва, а й з позиції розвитку самої людини.

В сучасному суспільстві на особливу увагу заслуговують жінки. Їх частка становлять понад 53,8 % населення країни або 24,5 млн. осіб. Це велика соціальна спільність, відрізняється специфічними психологічними, різнобічними функціями та соціальним статусом. Роль жінки не можна зводити тільки до народження і виховання дітей, збереження сімейного вогнища і затишку - жінка є активним учасником народного господарства України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному суспільстві відбуваються позитивні перетворення пов'язані зі зміною соціальної ролі жінок, з підвищенням їх статусу в світовому співтоваристві. Соціальні запити щодо використання духовного та економічного потенціалу жінок на даному етапі розвитку нашої держави постійно зростають, адже вони не тільки мають рівні з чоловіками права у здобутті середньої та вищої освіти, навчанні в аспірантурі та докторантурі, закріплені в Конституції України та Законі України „Про освіту”, а й успішно реалізують їх. Це підтверджують статистичні дані, які свідчать, що кількість жінок в Україні, які отримали середню і вищу освіту, в порівнянні з чоловіками значно більша.

У той самий час в умовах економічної кризи, що спостерігається в нашій країні, кількість безробітних жінок переважає над кількістю чоловіків, які тимчасово не працюють. Таку ситуацію можна пояснити стереотипами, які склалися в суспільстві: жінка - матір, хатня господиня, а у громадському житті вона відіграє в переважній більшості випадків другорядні ролі, чоловік - здобувач матеріальних благ, керівник, політик тощо. Проблема жінок та жіночої реалізації вивчається такими вченими, як Р. Брайдотті, С. Ларсен, Е. Фергюсон, Х. Хейн. За останні десятиліття ця проблема розглядається в роботах таких вчених, як І. Жерьобкіна, Т. Кліменкова, Л. Денисова, Т.Виноградова, В. Семенова.

Постановка цілей статті. Метою статті є аналіз ролі та місця жінок в суспільстві в різні періоди його розвитку, показати на скільки сьогодні змінюється соціально-економічна роль представниць „слабкої половини” людства та підвищується їх статус у світовому співробітництві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Життя підтверджує, що без трудової участі жінок у суспільному виробництві народне господарство функціонувати не зможе. А тому у контексті людського фактора слід розглядати і проблеми жіночого розвитку, зокрема формування та реалізацію трудової активності і зайнятості жінок. Нині жінка - активний учасник суспільно-політичного життя, її трудова активність може бути практично так само, як і у чоловіка висока протягом усього працездатного періоду.

Більш як половина українців вважає, що чоловікам у нашій країні живеться легше, ніж жінкам. Про це свідчать передані УНІАН результати опитування, проведеного Інститутом Горшеніна у березні 2011 року. Зокрема, згідно з даними опитування, 55,7% респондентів вважають, що у нашій країні легше живеться чоловікам, аніж жінкам. Близько чверті опитаних (26,8%) висловили думку, що чоловікам і жінкам живеться в Україні однаково, а кожний десятий респондент (10,6%) вважає, що легше живеться жінкам. Важко відповісти на це запитання 6,9% опитаних. Кожен другий українець

(50,3%) вважає, що більше можливостей для самореалізації в нашій країні мають чоловіки. Більше третини (36,2%) висловили думку, що таких можливостей більше у жінок, а 13,5% опитаних важко відповісти на це запитання.

Значна частина громадян України (58,8%) висловили думку, що в Україні чоловікам простіше зробити кар'єру. Вважають, що шанси на успішну кар'єру у представників обох статей однакові, - 30,1% опитаних, а 9,6% вважають, що жінкам простіше зробити кар'єру у нашій країні. Важко відповісти на це запитання 1,5% респондентів. Всього, згідно з випадковою вибіркою, було опитано 800 респондентів віком від 18 років у всіх обласних центрах України, містах Києві і Севастополі. Квотами були регіон проживання, стать і вік респондентів. Похибка репрезентативності дослідження не перевищує +/-3,5%.

Певний інтерес становить також питання участі жінок у керівних структурах держави. Право жінок на участь у політичному житті гарантується низкою міжнародних конвенцій. Політичні партії - ключ до участі жінок у політичному житті, оскільки саме політичні партії залучають і підбирають кандидатів на вибори і визначають політичний порядок країни. Проте, як правило, у політичних партіях жінки надмірно представлені на низовому рівні або на допоміжних ролях, а у владних структурах - недостатньо.

Без доступу до органів управління, маючи дуже обмежені ресурси, маючи вкрай мало зразків для наслідування і наставників, часто зіштовхуючись із нерозумінням з боку родини та громади, жінки значно менше залучені до діяльності політичних партій, ніж чоловіки.

Розвиток демократичного врядування потребує створення і підтримання такого середовища, в якому тривають всебічні та керовані політичні процеси і яке сприяє розширенню прав і можливостей жінок. Дослухатися до думок жінок та їх участь у політичному житті - необхідні умови демократичного розвитку, що сприяють належному врядуванню.

У всіх країнах світу різною мірою переважає стереотипний підхід до гендерних ролей та існують гендерні упередження, що відбивається на суспільному житті. Ці упередження зумовлюють і закріплюють нижчий економічний статус і відносну бідність жінок, що є одним з найбільш серйозних бар'єрів, які унеможливають участь жінок у політичному житті. Результати досліджень показують, що кількість жінок у парламенті має дуже велику роль. Чим більше жінок у парламенті, тим більша ймовірність того, що парламент вирішуватиме гострі соціальні питання, освітні, охорони здоров'я, проблем сім'ї, молоді, допомоги безпомічним, інвалідам тощо.

«Якщо уряд не хоче використовувати потенціал жінок – він втрачає можливості» Екс-міністр праці та соціальної політики України Л. Денисова переконана, що жінка може «пом'якшити» жорсткі правила гри в українській політиці, оскільки має особливий жіночий прискіпливий погляд на речі і більше переймається соціальними питаннями.

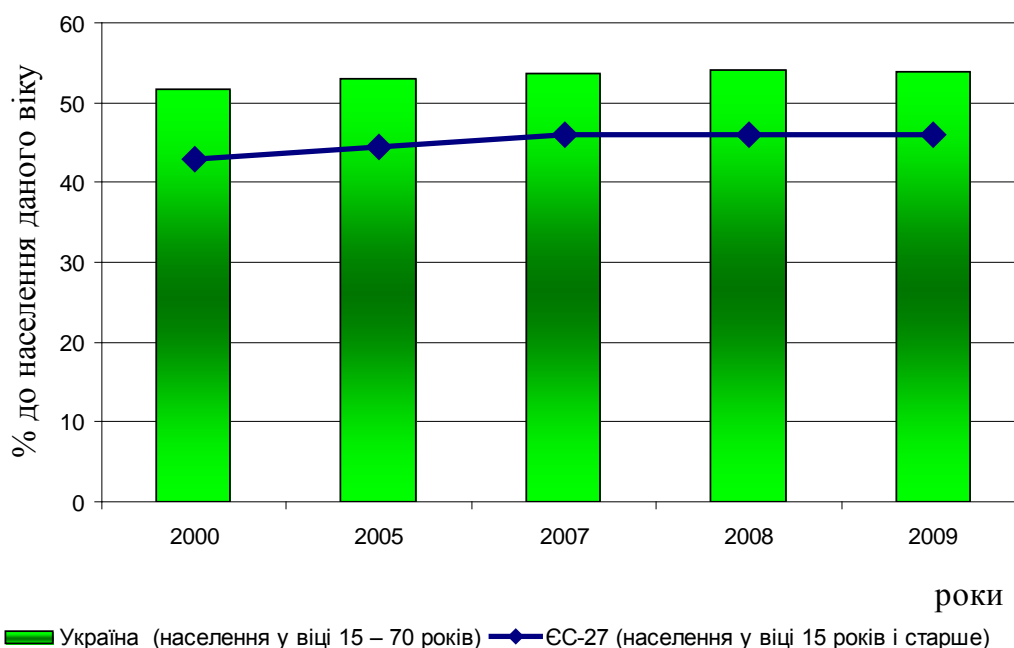
Визнаним «чемпіоном Європи» з рівноправ'я при владі жінок та чоловіків залишається Швеція. Її парламент поділений між обома статями майже порівну. Далі йдуть Фінляндія, Данія, Нідерланди, Іспанія, Бельгія, Австрія та Німеччина. Представниці прекрасної половини людства там посідають від 32 до 40 відсотків депутатських місць, приблизно таке ж статеве співвідношення і в урядах цих держав. Жінки України складають 8,5 % від загальної кількості депутатів у Верховній Раді. Що стосується уряду, то упродовж 10 років у жодному складі Кабінету Міністрів було не більше трьох представниць прекрасної статі. І чим вищий ранг державного службовця, тим менше шансів отримати його жінці.

При загальній тенденції скорочення чисельності виконавців наукових досліджень і розробок (дослідників, техніків і допоміжного персоналу) число докторів і кандидатів наук серед них зменшилось лише на 0,4% і у 2010р. Їх питома вага становила 18,6 % (4481 докторів та 17009 кандидатів наук). Зокрема, частка дослідників з науковими ступенями зросла на 1,0 в.п. і становила 29,2 %. У 2010 р. 45,2 % дослідників становили жінки. Хоча

чисельність жінок-дослідників порівняно з 2009 р. зменшилась на 2,8%, частка докторів і кандидатів наук серед них зросла на 1,3 в.п. і становила 23,8 %. Так, найвища частка жінок (75,8%) спостерігалась у галузі мистецтвознавства, 55,2 % яких – доктори та 79,0 % - кандидати наук, економічних наук (30,9 % і 52,1 %) у галузі сільськогосподарських наук (14,9 % і 42,6 %), найнижча частка жінок – у галузі фізико-математичних наук (28,5% і 34,0%). Як і раніше майже три чверті загальної чисельності докторів і кандидатів наук, виконавців наукових досліджень і розробок, працювали в організаціях державного сектору економіки, їх питома вага у числі виконавців наукових досліджень і розробок сектору становила 30,5%, 12,9% – в організаціях підприємницького сектору (5,1%), 14,3% – вищої освіти (30,8%).

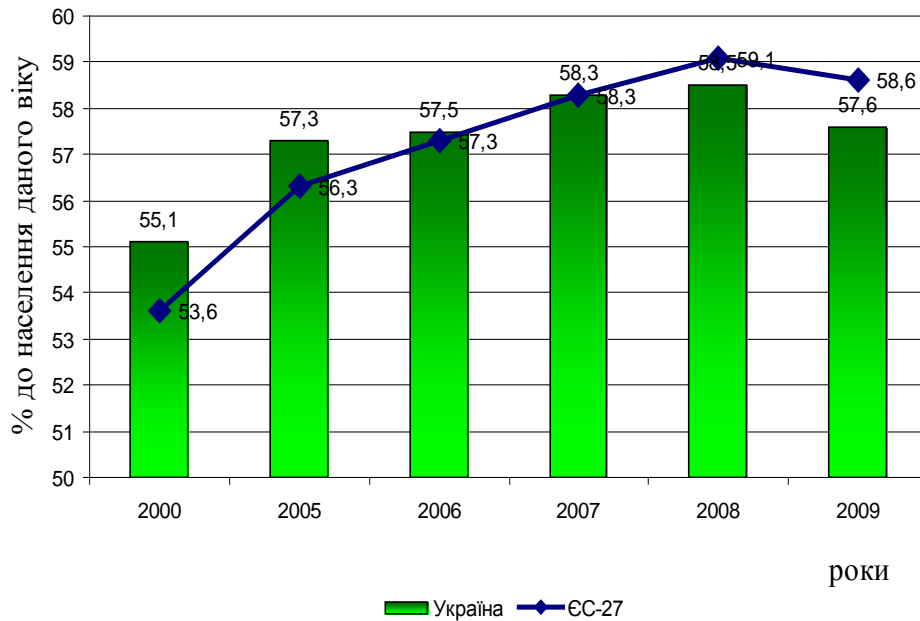
У 2010 році середньооблікова кількість жінок зайнятих в сільському господарстві складала 200,5 тис. осіб, що становить 33,7 % до всієї середньооблікової кількості працівників за видами економічної діяльності. При цьому співвідношення заробітної плати жінок і чоловіків склало в сільському господарстві 92,9 %, що на 15,1 % більше ніж в середньому по країні.

Подібна ситуація простежується й із зайнятістю жінок. На тлі поступового підвищення протягом 2000 – 2009 рр. зайнятості жінок у віці 15 ≤ років в Україні, слід відзначити її значно вищий рівень у зіставленні з європейськими країнами. У 2000 р. український показник зайнятості жінок цієї вікової категорії становив 51,6 % та був на 8,7 % вище ніж у країнах ЄС-27, а у 2009 р. – 53,9 %, що на 7,9 % вище середньоєвропейського показника (Рис. 1).

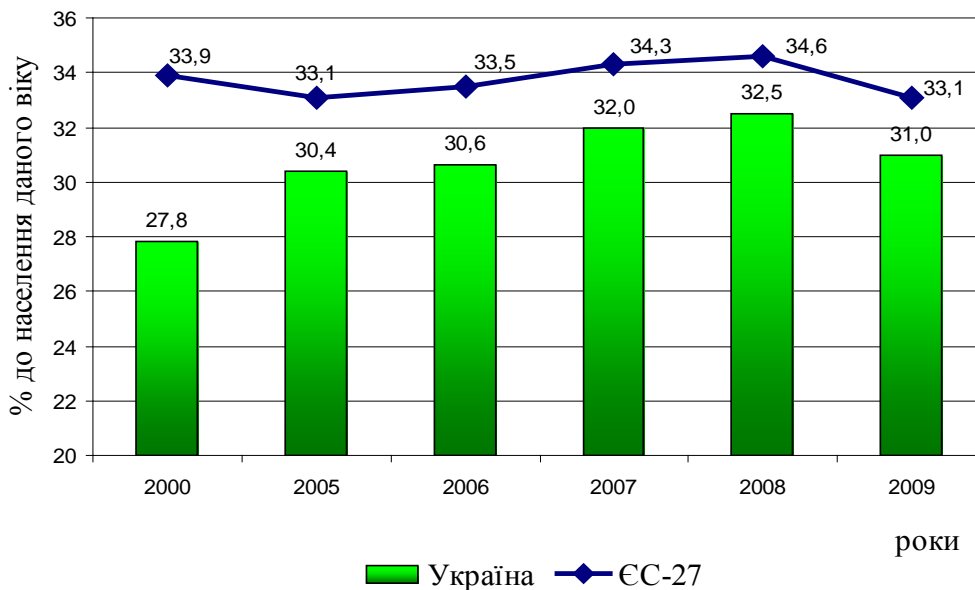
Рис. 1. Рівень зайнятості жінок в Україні та країнах ЄС-27

З 2000 – 2006 рр. рівень зайнятості жінок у віці 15 – 64 років в Україні був стабільно вищим, ніж у країнах ЄС-27, а у 2007 р. їх рівень зрівнявся. Починаючи з 2008 р., в європейських країнах простежуються високі темпи зростання зайнятості жінок цієї вікової категорії, водночас в Україні темпи цього зростання були менш рухливими, що зумовило нижчий рівень зайнятості українських жінок у віці 15 – 64 років (у 2008 р. – нижче на 0,6 %, а у 2009 р. – нижче на 1,0 %) відносно європейського аналогу (Рис. 2). Аналіз рівня зайнятості жінок молодшого віку свідчить про скорочення відставання України від країн ЄС-27.

Рис. 2. Рівень зайнятості жінок у віці 15 – 64 років в Україні та країнах ЄС-27

Так, якщо у 2000 р. рівень зайнятості жінок у віці 15 – 24 років в Україні порівняно із середньоєвропейським рівнем був нижчим на 6,1 %, то у 2008 р. та 2009 р. – нижчим на 2,1 % (Рис. 3).

Рис. 3. Рівень зайнятості жінок у віці 15 – 24 років в Україні та країнах ЄС-27

Одним із пояснень високого рівня зайнятості населення обох статей у віці $15 \leq$ років в Україні на фоні відносно низької зайнятості чоловіків і жінок у віці 15 – 24 років та 15 – 64 років є зростаюча потреба вітчизняного ринку праці у висококваліфікованих кадрах, яка дещо перекривається за рахунок працюючих пенсіонерів.

За даними офіційного сайту СЕФ індекс рівноправності статей розраховується шляхом порівняння можливостей чоловіків і жінок у чотирьох сферах діяльності: політиці, працевлаштуванні і побудові кар'єри, освіті та охороні здоров'я. Цього року рейтинг очолила Ісландія, за якою йдуть Фінляндія та , Норвегія. У десятку кращих також

увійшла ПАР, яка в 2008 році зайняла 22-е місце, і Лесото, яке перемістилося з 16-го місця на десяте. Росія зайняла 51-е місце, випередивши Словенію та Македонію і пропустивши вперед Польщу та Нікарагуа. Україну випереджають такі країни як Китай, Таїланд і Узбекистан, а ситуація з рівноправністю статей у Словаччині, Чехії та Румунії виявилася трохи гіршою від української. У 2008 році Україна займала в рейтингу 62-е місце, а в 2007 - 57-е місце.

Загальний рейтинг розрахований на основі всіх чотирьох показників, але при аналізі кожного з них окремо положення багатьох країн може досить суттєво змінитися. За рівнем рівноправності статей в питаннях працевлаштування та кар'єри Україна займає 33-е місце. А за рівнем участі жінок у політичному житті Україна посідає 117 місце. Отже, за результатами дослідження Міжнародної фінансової корпорації в Україні жінкам набагато складніше займатися бізнесом, ніж чоловікам.

Висновки. З розвитком продуктивних сил зростає соціально-економічне значення і роль людського фактора в економічному потенціалі країни. Завдяки біологічним властивостям людини її психологічній структурі вона є головним елементом продуктивних сил суспільства незалежно від системи його виробничих відносин. Поєднання цих властивостей і якостей притаманних людині, як живій особистості з трудовим, розумовим та інтелектуальним потенціалом, є необхідним для створення матеріальних благ і духовних цінностей. За останні роки частка жінок, зайнятих у народному господарстві, зросла. Отже, спостерігається тенденція до перетворення господарського сектора у жіночу сферу. А тому дослідження і об'єктивна оцінка соціального та економічного становища жінки, її місця у формуванні і використанні трудового потенціалу має не тільки теоретичне, а й практичне значення.

Анотація

У статті представлено аналіз ролі та місця жінок в суспільстві в різні періоди його розвитку, показано, що сьогодні змінюється соціально-економічна роль представниць „слабкої половини” людства та підвищується їх статус у світовому співробітництві.

Ключові слова: трудова активність жінки, зайнятість, трудовий процес.

Аннотация

В статье представлен анализ роли и места женщин в обществе в разные периоды его развития, показано, что сегодня меняется социально-экономическая роль представительниц "слабого пола" человечества и повышается их статус в мировом сотрудничестве.

Ключевые слова: трудовая активность женщины, занятость, трудовой процесс.

Summary

The paper presents the analysis of the role and place of women in society in different periods of its development, shows that today is changing social and economic role of representatives' weak half "of mankind and raises their status in world affairs.

Keywords: labor activity women, employment, labor process.

Список використаної літератури:

1. Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2010 році: Статистичний збірник. ДП „Інформаційно-видавничий центр Держстату України. – К. 2011. - 282 с.
2. Населення України за 2010 рік. Демографічний щорічник. – Київ. 2011. - 442 с.
3. Праця України у 2010 році. Статистичний збірник. – Київ. 2011. - 324 с.
4. В Україні чоловікам живеться легше, ніж жінкам – опитування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://life.pravda.com.ua/society/2011/03/4/74215/>
5. Жінки при владі чи поза нею? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/2006121.html>